

Старушкевич **Анатолій**
Володимирович, доцент, професор
кафедри фінансових розслідувань
факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової
міліції Університету державної
фіскальної служби України, кандидат
юридичних наук

ДОНАУКОВИЙ ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДІВ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (ПЕРВІСНЕ СУСПІЛЬСТВО)

Будь-яка наука виникає під впливом потреб суспільства, а розвивається як з урахуванням зміни потреб практичної діяльності членів суспільства, так і у відповідності до своїх внутрішніх закономірностей. Досягнення науки впливають на практику і в свою чергу сприяють виникненню нових потреб. Унаслідок цього, розвиток як злочинної діяльності, так і діяльності з розслідування кримінальних правопорушень можна передбачити і розробити нові засоби практичної діяльності до виникнення в них гострої необхідності. Значну допомогу у вирішенні цих питань надає знання історії [1, с. 12].

Знання про методи розслідування кримінальних правопорушень виникли в ході спільної людської діяльності ще задовго до зародження криміналістики як науки [2, с. 3–6; 3, с. 5–6 та ін.].

Виникнення знань про методи розслідування кримінальних правопорушень було відповіддю на запити практики. Задовго до виникнення держави та права, окремі групи людей почали усвідомлювати, що важливою умовою їх життєдіяльності є організація спільних дій, і не просто організація, а саме ефективна організація таких дій. Це призвело до необхідності вироблення правил спільної поведінки людей у процесі їх життєдіяльності. Такі правила почали пронизувати усі сфери спільної діяльності людей, зокрема полювання, оброблення землі, товарообмін, участь у військових діях та інші.

Однак, не всі члени людської спільноти вважали за потрібне дотримуватися правил поведінки запроваджених у побуті, праці, військових діях. Порушення загальноприйнятих правил поведінки, окремими членами людської спільноти створювало загрозу її існуванню. Відповідно, такі порушення загальноприйнятих правил поведінки, викликали потребу здійснювати дії, спрямовані на встановлення особи яка порушила ці правила. Разом із встановленням особи, що порушила загальноприйняті правила поведінки, виникла потреба в ізоляції порушника.

Потреба встановити особу, що порушила загальноприйняті правила, зумовила необхідність *«відтворити минулу подію»*, адже стало цілком

зрозуміло, що порушення правил відбувається в минулому, і без з'ясування його обставин, встановити особу порушника неможливо. Процес відтворення минулої події, з метою встановлення особи порушника загальноприйнятих правил, з часом почав називатися *«розслідуванням»*. Усвідомлюючи процес такого розслідування, суб'єкти його здійснення дійшли винувку, що в цілому це нелегка справа, адже розслідуване порушення загальноприйнятих правил завжди відбувалося в минулому і потрібно було відтворити саме «минулу подію», яка зазвичай, мало ким спостерігалася. Суб'єкти розслідування порушення загальноприйнятих правил усвідомили й те, що процес «відтворення минулої події» можливий шляхом узагальнення певних відомостей (інформації), яку можна отримати дослідивши наслідків минулої людської діяльності, що залишаються у навколишньому середовищі де вона здійснювалася.

Згодом, суб'єкти розслідування порушення загальноприйнятих правил зрозуміли, що об'єктивніше і швидше відтворити минулу подію за наслідками людської діяльності, можливо лише шляхом використання особливих засобів (як матеріальних такі і інтелектуальних). На момент виникнення потреби у таких «особливих засобах» розслідування порушених правил, людській спільноті стало зрозуміло, що з цією метою можна використати засоби, які розроблялися людьми з для ефективнішого полювання на тварин. Адже здавна, мисливці на тварин отримували про них інформацію, слідкуючи за слідами залишеними лапами таких тварин, за пошкодженою тваринами рослинністю, за залишками утвореними в ході харчування тварин і таким іншим. Певні засоби відтворення події минулого, були створені у людських спільнотах в ході протидії супротивнику. Так, давні племена використовували здібності окремих членів людської спільноти вести розвідувальну діяльність, користуючись при цьому інтелектуальними засобами розпізнавання діяльності супротивника за певними наслідками, які у подальшому почали розумітися як *«наслідки людської діяльності»* або *«сліди»*. Отже, ми можемо стверджувати, що ще на етапі первісного суспільства, у доісторичний період, людським спільнотам стало зрозуміло, що використовуючи певні інтелектуальні методи (засоби), можливо відтворити подію минулого, шляхом «упорядкування відомостей (інформації) про наслідки (сліди) здійсненої у минулому людської діяльності». Окремо, детальніше, суб'єкти розслідування порушення загальноприйнятих правил почали звертати увагу на різновиди наслідків людської діяльності (слідів), що залишалися на поверхні у вигляді різноманітних деформацій: вдавнення на поверхні ґрунту, поламані гілки дерев, залишені предмети людської діяльності та інші матеріальні зміни, які могла реально споглядати людина, та відомості про які, можна було узагальнювати використовуючи певні інтелектуальні методи. Безумовно, стало зрозуміло, що окремі відомості про минулу подію можна отримати шляхом здійснення розпитування очевидців події, або осіб які отримали відомості про подію від інших суб'єктів людської спільноти.

Звичайно, на той час, не всі учасники людської спільноти були суб'єктами розслідування порушення загальноприйнятих правил. Завдання перед такими суб'єктами ставилися спільнотою до якої вони належали, або це була їх власна ініціатива. Однак, кожного разу, у випадку порушення загальноприйнятих правил поведінки окремими суб'єктами, завдання поставало типове: «виявити наслідки певної людської діяльності», «пов'язати їх між собою», «зрозуміти обставини, тобто «картину» події, яка відбулася в минулому».

У первісному суспільстві, в доісторичний період, такі функції виконували старійшини родів (племен) або їх помічники, що вже мали певні навички виконувати схожі функції під час полювання на тварин. Згодом, у родах (племенах) почали виділятися члени цих спільнот, які досконаліше за інших володіли засобами (інтелектуальними прийомами) встановлення минулої події за наслідками (слідами) людської діяльності. Набуття окремими членами людських спільнот подальшого досвіду, сприяло накопиченню та узагальненню знань про процес відтворення минулої події за її наслідками (слідами) людської діяльності, про види таких наслідків (слідів), про засоби (прийоми інтелектуальної діяльності, а згодом і матеріальні знаряддя), що можуть використовуватися в процесі такого відтворення події минулого.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: курс лекцій. / под ред. М. К. Каминского, А. М. Каминского. Ижевск : Jus est. 2012. 358 с.
2. Крылов И. Ф. Криміналістическое учение о следах: монография. Ленинград: изд-во Ленинградского университета, 1976. 195 с.
3. Турчин Д. А. Теоретические основы учения о следах в криміналістике: монография. Владивосток: изд-во Дальневосточного университета, 1983. 269 с.

Суржан Богдана Петрівна,
провідний юрисконсульт групи
юридичного забезпечення
Луганського науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

З набранням чинності 2 липня 2015 р. Закону України «Про Національну поліцію» на відповідні структурні підрозділи Національної поліції покладені обов'язки з профілактики та запобігання вчиненню